

Interview met Vanya Verschoore, Reset Vlaanderen

VANYA VERSCHOORE

De erkenning van het principe 'Just Transition' toont dat het inzicht is gegroeid dat klimaatbeleid ook een kwestie van rechtvaardigheid is. Vanya Verschoore vertelt ons in een interview waarom dit ook de kern is van de werking van Reset.Vlaanderen. De organisatie probeert de transitie naar een duurzame samenleving waar te maken door een overlegplatform te realiseren tussen het sociale en ecologische middenveld. Niet alleen de milieubeweging schaaft zich achter een rechtvaardige transformatie, ook de vakbonden voelen de hoogdringendheid voor een systemische verandering aan.

Wat houdt 'Just Transition' in voor u?

Just Transition, rechtvaardige transitie of eerlijke transitie is een term die ontstaan is binnen de vakbeweging en gaat erover dat de economie getransformeerd moet worden. De bedoeling is dat dit niet puur top-down gebeurt, maar in samenspraak met verschillende actoren. Dat wil zeggen dat er ten eerste voldoende wetenschappelijk onderzoek moet zijn, bijvoorbeeld over de werkgelegenheids- en sociale impact van de transitie. Een tweede belangrijk aspect is dat er een sociaal overleg is en een democratische raadpleging. Dat gaat dus niet enkel over bedrijven en overheden, dat kunnen ook lokale gemeenschappen zijn, werkgevers of vakbonden. Een derde aspect is dat er voldoende financiering voorzien moet worden voor investeringen in de sectoren die getransformeerd moeten worden. Daarnaast is een goede planning cruciaal over de invulling van de opleidingen voor mensen die moeten veranderen van job. Ook het soort jobs die nodig zullen zijn moeten goed in kaart worden gebracht. De aanpak moet heel planmatig worden uitgedacht met de diverse noodzakelijke actoren. Het hoofd van het internationaal vakverbond heeft de term gelanceerd en van daaruit is ook de

Just Transition-agenda ontstaan. Het is zowel een begrip als een heel kader. Wij schrijven ons met Reset.Vlaanderen ook mee in die brede definitie van het internationaal vakverbond in.

Hoe speelt het begrip een rol in de werking van Reset.Vlaanderen?

Het begrip is de kern van onze organisatie, daarvoor zijn we opgericht. Reset.Vlaanderen staat voor een rechtvaardige, sociaalecologische transitie in Vlaanderen. Dat is die 'reset'. Het is

hun eigen doelgroep, zoals werknemers of mensen in armoede. Via onze netwerkfunctie versterken we de partners zodat zij hun doelgroep kunnen meenemen in dat thema. Dat is ook een tactische keuze geweest: omdat wij niet zo groot zijn, kunnen we moeilijk alle actoren in de samenleving bereiken. Wij bundelen de krachten waar mogelijk en als netwerk ondernemen we ook actie. We hebben daarvoor tien thema's geselecteerd, waarvan er vier prioritair zijn voor onze werking. Die vier thema's zijn energie & democratie, circulaire economie, financiering en inclusie, thema's die

minder worden opgepikt door andere organisaties – zeker in combinatie met het aspect van sociale rechtvaardigheid. Het laatste thema, inclusie, gaat over participatie en draagvlak. We zien dit als een apart thema, ook al loopt het transversaal door alle andere thema's heen. Onze eerste doelstelling is kennis verzamelen. We merken namelijk dat de kennis over de onderwerpen vaak beperkt is. Ook het begrip *Just Transition*, dat ontstond bij de vak-

bonden, maar vandaag gebruikt wordt door bijna iedereen, wordt overal verschillend ingevuld. Wij gaan dus kennis rond die verschillende onderwerpen ontwikkelen om ervoor te zorgen dat onze partners daarmee aan de slag kunnen.

Daarnaast willen we die kennis ook omzetten in draagvlak. Dit kan door campagnes te voeren en kennis te verspreiden. Tenslotte willen we ook mensen in hun leef- en werkomgeving echt mee gaan betrekken. Dat doen we onder meer door projecten op poten te zetten. Zo lopen momenteel twee Europese projecten in de industrie, om werknemers meer te betrekken bij de transitie in hun sector.

Als je zegt dat je met partners samenwerkt, moeten die dan naar jullie komen of zoeken jullie zelf die partners actief op?

“
Daarbij willen wij de doelgroepen die vandaag minder betrokken zijn – bijvoorbeeld de werknemers in bepaalde sectoren, mensen in armoede of mensen met een migratieachtergrond – mee aan het stuur zetten van die transitie.

onze ambitie om het kenniscentrum voor eerlijke transitie in Vlaanderen te worden. Daarbij willen wij de doelgroepen die vandaag minder betrokken zijn – bijvoorbeeld de werknemers in bepaalde sectoren, mensen in armoede of mensen met een migratieachtergrond – mee aan het stuur zetten van die transitie.

Hoe proberen jullie dan precies die andere doelgroepen mee te krijgen?

Wij doen dat hoofdzakelijk met actoren uit het middenveld, die lid kunnen worden van ons netwerk. Die actoren hebben elk een ander doel als organisatie, maar schrijven zich wel samen in op die agenda rond rechtvaardige transitie. Zo zijn onder andere de drie Vlaamse vakbonden, de milieubeweging, de gezinsbond, beweging.net en 11.11.11 lid van het netwerk. De partners hebben elk

Voor onze vier prioritaire thema's gaan we ze ook zelf opzoeken, bijvoorbeeld rond de industriële sector. Voor de thema's die niet prioritair zijn, nemen we eerder een ondersteunende rol op. Als onze leden iets rond voeding willen doen, dan moeten ze ons zelf die vraag stellen. We gaan daar niet zelf actie ondernemen, omdat we ook zien dat er al heel veel organisaties mee bezig zijn en wij ons op andere thema's willen focussen waar er minder mee gedaan wordt.

Hebben jullie specifieke doelstellingen binnen die prioritaire thema's?

Die thema's zijn op zich redelijk breed. We hebben wel heel duidelijke doelen in ons beleidsplan. Dat gaat van hoe en op welke manier we communiceren tot hoeveel onderzoeken we willen doen. Ons voornaamste doel is om samen met onze partners Vlaanderen sociaal rechtvaardig te maken. We willen dat dit volwaardig op de politieke agenda komt. Daar moet draagvlak voor zijn. Dat draagvlak willen we bereiken via het middenveld. Dat gaat dan zowel over het nieuwe middenveld (dat zijn de nieuwe burgerinitiatieven) maar ook over de gevestigde, oudere middenveldorganisaties.

Waarom vonden jullie het zo belangrijk dat er een overlegplatform gerealiseerd werd?

Het overlegplatform is ontstaan in de jaren '70 en '80, toen nog onder de naam 'Werkgroep Arbeid & Milieu'. De milieubeweging bestond toen nog niet zo lang en er was op dat moment nog geen overlegplatform om met de vakbonden in gesprek te gaan over klimaatthema's. De actoren kenden elkaar niet, die kwamen uit een andere wereld, dus het was eigenlijk noodzakelijk dat er een overlegplatform gerealiseerd werd. Dat is vandaag nog steeds nodig, maar nu is die rol iets anders. Het gaat niet meer over elkaar leren kennen en ideeën uitwisselen. Die transitie moet echt versneld worden en daar moet actie voor ondernomen worden. Dat is een groot verschil met dertig jaar geleden. Toen werd de situatie nog niet zo precair ingeschat. Op dit moment staan sommige (industriële) sectoren op het punt te verdwijnen. Alleen praten hierover zal niet meer genoeg zijn, er moet echt samengewerkt worden om plannen op tafel te leggen. Maar wij waren

daar als organisatie wel uniek in, en ook in vergelijking met veel andere Europese landen werkt het Belgische middenveld hier heel goed samen. Dat komt echt niet vaak voor, en als het al gebeurt, gaat het meestal om een ad hoc samenwerking, afhankelijk van het thema. Reset.Vlaanderen is daarentegen opgericht om een structureel overlegplatform te voorzien.

Is jullie visie doorheen de jaren dan veranderd?

De visie is dezelfde gebleven, maar de hoogdringendheid is veranderd. Tien jaar geleden organiseerden wij transitiefestivals om het thema wat bekend te maken. Nu is dat niet meer genoeg. Het gaat niet meer om puur sensibiliseren. We moeten echt actie ondernemen. De Covid-crisis heeft dat gevoel nog meer versterkt, want er komt sowieso een financiële relance aan. Als de overheid weer gaat investeren in de samenleving, willen wij dat dat in een samenleving is waar wij achter kunnen staan. Het model van Raworth is een kompas dat wij als organisatie gebruiken om te sturen naar een duurzame samenleving.

Zie je valkuilen in het gebruik van het concept 'Just Transition'?

Ja, zeker wel, we zien dat het woord rechtvaardige transitie door heel wat actoren wordt gebruikt. Dat is goed, maar de eigenlijke inhoud van het begrip wordt niet altijd meegenomen. We merken dat sommige organisaties die daar op inzetten bepaalde elementen van die rechtvaardige transitie niet meenemen. Dat zorgt ervoor dat het een containerbegrip wordt, waardoor het een beetje te pas en te onpas gebruikt wordt. Dan is de valkuil dat het begrip wel in veel mooie teksten wordt meegenomen, maar de eigenlijke betekenis verloren gaat. *Just Transition* is een programma, er zitten veel elementen in waaraan voldaan moet zijn.

Wat zijn de voornaamste elementen die niet worden meegenomen?

Het gebeurt vaak dat niet alle actoren worden meegenomen in het sociaal overleg. Of dat er niet voldoende kennis is over de regio's of sectoren die door een transitie gaan, bijvoorbeeld hoeveel jobs er zijn, over welke type jobs het gaat en welke

risico's er vasthangen aan een transitie op die specifieke plaats. Gezinnen of lokale gemeenschappen van de werknemers worden vaak niet meegenomen. Als je al deze elementen vergeet, dan bestaat de kans dat je transitie niet zal slagen.

Welke actoren in de samenleving hanteren allemaal het concept volgens u?

Ik zie heel wat actoren in het middenveld gebruik maken van het concept. Maar ook sommige politieke actoren, bedrijven en coöperaties nemen dat ergens al mee. Neem bijvoorbeeld REScoop, de burgercoöperatie voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Ook zij zijn lid van ons netwerk en onderschrijven dus ook dat verhaal. Verder zijn ook ngo's met een meer internationale focus, zoals 11.11.11, Vredeseilanden of Broederlijk Delen,

gezet. Daarbij zijn de gevolgen van de klimaatcrisis zeer duidelijk geworden en de Covid-crisis versterkt dat alleen maar. Vakbonden en andere organisaties beseffen dat we toch gaan moeten wakker schieten.

Zou het een grotere rol moeten spelen in de bredere samenleving?

Volgens ons wel, omdat de transitie snel moet gebeuren. Alles staat of valt daarmee. Als er geen draagvlak voor is, dan bestaat de kans dat alle andere maatregelen rond het klimaat die nog moeten genomen worden in het water vallen. Het is heel spannend nu, bijvoorbeeld met de kerncentrales. Dat is een belangrijk symbool-dossier. Als men dat goed aanpakt, dan kan dat heel wat onrust wegnemen. Als men dat niet goed

aanpakt, kan het nefast uitdraaien voor de rest van het beleid. Bovendien moet het meer worden meegenomen op lokaal niveau. Natuurlijk niet met zo'n grote agenda als wij hier nu brengen, maar het is ook wel belangrijk dat lokale overheden actie ondernemen. Nu worden er al heel wat bevestigingen gedaan maar vaak is het de witte middenklasse die hieraan

“

Als er geen draagvlak voor is, dan bestaat de kans dat alle andere maatregelen rond het klimaat die nog moeten genomen worden in het water vallen.

lid van Reset.Vlaanderen. Zij onderschrijven die gedachte, maar nemen tegelijk een internationale dimensie mee: alles wat wij hier doen mag niet ten koste gaan van het Zuiden. We merken die hoogdringendheid ook aan het enthousiasme en engagement van onze partners binnen onze organisatie. Dat is al een heel verschil ten opzichte van de periode waarin ik als coördinator startte (2017), het thema was toen nog niet zo heel belangrijk.

Hoe komt dat?

Dat heeft verschillende redenen. Enerzijds de klimaatmarsen, die ervoor zorgden dat het thema in de scope zat. Die rechtvaardigheid zat mee in de grote klimaatbetogingen. Maar ook op internationaal vlak wordt daar veel meer druk op

meedoet. In een democratie is het belangrijk om iedereen mee te hebben en breder te gaan dan enkel stemmen en bevragen.

Zie je specifiek de industriële actoren en de industriële sector gebruik maken van het concept?

Vandaag te weinig. Dat is ook de reden waarom we circulaire economie als een kernthema hebben meegenomen. We hebben daar ook een onderzoek over gedaan samen met BBL en Greenpeace. Wij merken dat er nog veel te weinig rond gebeurt in grote sectoren met veel tewerkstelling. Terwijl het juist heel belangrijk is om nu een heel duidelijk plan voor de industriële transitie op te maken. Die rechtvaardigheidsgedachte moet daar volop in meegenomen worden en dat gebeurt nu veel te

weinig. Dat is een essentiële stap. We werken daar de komende jaren volop aan verder en we hopen zo dat het beleid daarnaar luistert. We hopen om werkgevers en sectorgeneraties daarin mee te krijgen, omdat het ook in hun belang is. Het moeilijkste aan die sector is dat er vaak multinationale bedrijven zijn met een hoofdzetel die niet in België ligt. Als ze dan bijvoorbeeld een fabriek in België moeten sluiten, dan gaan ze die vaak naar ergens anders verplaatsen. Dat internationaal niveau is in dit proces dus ook zeer belangrijk om rekening mee te houden. Onze beleidsmakers moeten dat Europese en internationale meer meenemen.

Denkt u dat er een sterke lobbygroep is vanuit de industriële sector?

De werkgevers hebben vandaag de dag de belangrijkste stem in de debatten. Ze hebben dus effectief een sterke lobbygroep. Daarbij merken we ook dat de financieringskanalen richting de industrie niet transparant zijn. Je kan geen rechtvaardige transitie realiseren als dat niet transparant is. Anders heb je het gevaar dat er een subsidiestroom ontstaat onder de noemer *Just Transition*.

Speelt *Just Transition* een rol in het beleid van de Vlaamse en de federale regering of niet?

Bij de federale regering staat het wel in de beleidsbrieven opgenomen. We hopen dat het ook in de praktijk wordt omgezet in *Just Transition*-plannen voor bepaalde sectoren en niet enkel in conferenties of op één of andere studiedag. Vlaams zit dat minder in de agenda, maar daar komt 'draagvlak' en het betrekken van mensen heel sterk naar boven. Alleen moeten we daar zorgen dat dat niet gebruikt wordt om de boel te vertragen. De federale overheid is op dit moment iets interessanter om mee te werken en in gesprek te gaan dan de Vlaamse overheid. Het zit er sowieso al veel meer in dan vroeger. Toch zijn we niet de voorloper in Europa, we kunnen best wel wat leren van andere landen.

De *European Green Deal* pleit voor een rechtvaardige transitie, met onder andere een *Just Transition Fund*. Hoe kijken jullie naar deze recente ontwikkelingen in het Europees beleid?

Het is een historische stap, maar natuurlijk vinden wij dat nog wat elementen duidelijker mogen zijn. Bepaalde plannen mogen wat meer coherent zijn met het ander beleid dat al gevoerd wordt, bijvoorbeeld rond voeding en voedselstrategie. Bovendien hopen we dat het Europees beleid niet afgezwakt wordt en dat het goed geïmplementeerd kan worden in ons land. Dat mag gerust wel wat dwingend zijn. We hopen echt dat de ambitie kan gerealiseerd worden, maar die mag gerust wat hoger liggen en nog wat socialer zijn.

Hoe ik het nu lees, focust de *Green Deal* zich op *green growth*.

Ja, dat blijft zoiets dat als parameter gebruikt wordt. Wij zijn daar geen voorstander van, maar als ngo moet je toch proberen het beste eruit te halen en ervoor te zorgen dat die middelen gebruikt worden voor een samenleving waar wij achter staan. De politiek is sterk vastgeroest in die gedachte, bijvoorbeeld ook in het kader van de SDG's. De SDG rond werk gaat ook nog uit van economische, duurzame groei. Wij staan daar niet achter, *green growth* is geen uitgangspunt voor ons. Wij als organisatie kiezen eerder voor welzijn als maatstaf in plaats van economische groei.

Denken jullie dat een rechtvaardige transitie nu haalbaar is met een *green growth*-strategie en met de doelstellingen van de Europese *Green Deal* die nu op tafel liggen?

Wij denken dat we daar goede stappen in kunnen zetten; we denken niet dat we ons ideaal kunnen realiseren. Het principe van groei zit er nog steeds in bij veel actoren uit het middenveld. Daarbij zijn de mensen de voorbije decennia opgegroeid met het idee dat de economie moet blijven groeien, dus er heerst geen algemene consensus tegen *green growth*. Wij gaan met werknemers en de vakbonden aan de slag om er toch het beste van te maken. We moeten ook wel verder met wat er nu op tafel ligt ondanks het feit dat die groei daar nog in zit, maar wij gaan wel voor een systeemverandering. Een systeemverandering wil zeggen: niet morrelen in de marge, we moeten het systeem echt in vraag stellen. Desalniettemin moeten wij aan de slag op het terrein met mensen die hun job dreigen te verliezen. Een werknemer

uit een bedrijf ligt er niet wakker van of we nu voor economische groei blijven gaan of niet, ze vragen zich vooral af of ze nog een toekomst hebben.

Welke actoren moeten volgens jullie nu het voortouw nemen om die rechtvaardige transitie te realiseren? Moet dat enkel op politiek vlak aangepakt worden of niet?

De overheid moet daarin initiatiefnemer zijn. Men moet het kader aanbieden om een rechtvaardige transitie te realiseren, maar dat zal ook enkel lukken als andere actoren, zoals vakbonden, dit mee ondersteunen. De overheid mag daar niet alleen in staan, maar moet samen, met het georganiseerde middenveld, in overleg gaan. Voor mij is de overheid wel de belangrijkste actor om dit te faciliteren, maar het blijft een verhaal van 'allemaal samen'.

Interview door Elina Volodchenko.

VANYA VERSCHOORE is coördinator van Reset. Vlaanderen (wat vroeger de denktank arbeid & milieu en het transitienetwerk heette). Vanuit de ervaring die hij opdeed als oprichter en projectontwikkelaar van onder andere een coöperatieve stadsboerderij en een cohousingproject in Kortrijk geloof hij sterk in de kracht van participatie en de kracht van georganiseerde burgers.